

2^e ALGEMENE VERGADERING

1^e j.a.v.

NOTULEN van de Algemene Vergadering van
de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
gehouden op Vrijdag 14 Mei en Zaterdag 15 Mei
1948 in het Jaarbeursgebouw te Utrecht.

De Voorzitter (Mr. D.U. Stikker) opent Vrijdagavond 14 Mei te 8 uur de vergadering en heet de aanwezigen welkom in een rede, die als bijlage bij deze notulen is gevoegd.

In aansluiting aan zijn rede zegt spreker nog het volgende: Alvorens met onze werkzaamheden te beginnen, wil ik van deze plaats af uiting geven aan ons aller medeleven met Haar, die na een tijdperk van welhaast vijftig jaren al Haar kracht en al Haar zorg aan het welzijn van het land te hebben gegeven door overgrote vermoeienis zich genoodzaakt heeft gezien ten tweede male Haar toevlucht te nemen tot een regentschap, teneinde de rust te vinden, welke Zij zozeer behoeft.

Nog één maal zal Zij, naar wij hopen, de last van het Koningschap weer op zich nemen, al zal het dan slechts zijn voor luttele dagen, om de dankbaarheid en de hulde van Haar volk in ontvangst te nemen voor alles wat Zij in dagen van voorspoed en van tegenspoed voor ons Koninkrijk gedaan heeft. Aangezien wij de hoop koesteren, dat wij op 31 Augustus a.s. en de daarop volgende dagen in ruime mate de gelegenheid zullen hebben van onze trouw en aanhankelijkheid aan Haar en ons Vorstenhuis te doen blijken, wil ik het thans bij deze woorden laten en stel ik de vergadering voor het volgende telegram aan Hare Majesteit de Koningin te zenden:

"De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie in de Jaarbeurs te Utrecht voor het eerst in algemene vergadering bijeen, betuigt Uwe Majesteit en Haar Huis gevoelens van aanhankelijkheid en onwankelbare trouw en wenst Uwe Majesteit toe, dat een tijdperk van welverdiende rust U spoedig over Uw overgrote vermoeienis zal heenhelpen.

Stikker, voorzitter
Rutgers, Secretaris."

Overgrote vermoeienis heeft H.M. de Koningin genoopt ten tweede male Haar toevlucht te nemen tot een regentschap. Hedenmiddag is H.K.H. Prinses Juliana voor de tweede maal beëdigd als Regentes. Wij mogen ons gelukkig prijzen, dat het regentschap door H.M. de Koningin aan Haar troonopvolgster kan worden toevertrouwd en ik stel de vergadering voor aan onze Regentes Prinses Juliana het volgende telegram te zenden:

"De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie in de Jaarbeurs te Utrecht voor de eerste maal in algemene vergadering bijeen, betuigt U haar algehele toewijding bij het vervullen van de moeilijke taak, welke thans op Uw schouders gelegd wordt.

Stikker, voorzitter
Rutgers, secretaris."

Dames en Heren, ik citeer U slechts enkele woorden uit de Koninklijke rede van Woensdag j.l.:

"In deze tijd van geweld en gevaar, sluit U nauw aan een, eendracht en nog eens eendracht."

Laat ons Nederlanders, die hier vergaderd zijn, die woorden ter harte nemen en beginnen wij hedenavond onze werkzaamheden met het

gezamenlijk zingen van ons Volkslied.

De Vergadering betuigt door langdurig applaus haar instemming met het door den Voorzitter voorgestelde en zingt staande het "Wilhelmus".

De heer Ir. J.C. Loman (Baarn) vraagt de voorzitter, of het niet mogelijk is de agenda te wijzigen, aangezien verschillende mensen nog naar huis moeten. Spreker zou gaarne zien, dat om deze reden begonnen werd met de behandeling van het Verkiezingsmanifest.

De Voorzitter antwoordt, dat, wanneer hedenavond niet gereedgekomen wordt met de agenda, morgen na de candidaatstelling het Verkiezingsmanifest verder behandeld zal worden.

De heer Ir. J.C. Loman merkt op, dat vele mensen morgen niet tegenwoordig zullen kunnen zijn en handhaaft daarom zijn voorstel tot omzetting van de agenda.

De Voorzitter geeft de vergadering sterk in overweging dit voorstel niet over te nemen. De punten kunnen snel genoeg afgewerkt worden; spreker wil daarom de volgorde der agenda handhaven.

Het voorstel van den heer Loman wordt hierna in stemming gebracht en door de vergadering aangenomen.

De Voorzitter merkt op, dat het toch gewenst is, alvorens met de behandeling van het Verkiezingsmanifest te beginnen, een Notulencommissie voor deze vergadering samen te stellen. Spreker stelt dus thans punt 3 van de Agenda aan de orde: de benoeming van een Notulencommissie en geeft de vergadering in overweging daarin de volgende heren te benoemen:

D. Amorison, Doorn
Ir. D.J. Heuff, Zeist
E.H.D. Insinger, Baarn.

De Vergadering benoemt de voorgestelde personen bij acclamatie.

Aan de orde is thans punt 12 van de Agenda: de behandeling van het Verkiezingsmanifest.

De heer A.F. Ten Bruggen Cate (Apeldoorn) zegt, dat de afdeling Apeldoorn met algemene stemmen de volgende motie heeft aangenomen:

"De Afdeling Apeldoorn van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, in haar vergadering bijeen op Maandag 3 Mei in de zaal van Hotel Hayting, Loolaan 25 te Apeldoorn, Gezien het feit, dat door de voorgestelde Grondwetswijziging geen zekerheid bestaat, dat een Unie met Nederland door de op 1 Januari 1949 onafhankelijk wordende Staat Indonesië zal worden aanvaard,

voorts betreurende, dat de doelstelling, macht en functie van voornoemde Unie onvoldoende omschreven zijn, beveelt aan, dat de leiding van haar partij alsnog zal streven naar het tot stand komen van een positieve vaststelling van het staatkundige wezen van de Unie, en gaat over tot de orde van de dag."

Spreker zou naar aanleiding van deze motie gaarne een toelichting geven. Deze motie dankt haar ontstaan aan het feit, dat de afdeling Apeldoorn niet precies weet, welke koers ten aanzien van het Indische vraagstuk zal worden gevaren. Hoewel de afdeling vertrouwen heeft in de Kamerleden en speciaal in den heer Vonk, acht zij toch zijn betoog op essentiële punten vager dan zij gewend is

en het manifest laat zich ook niet concreet uit. Dit zegt alleen: zie te redden wat er nog te redden valt. De heer Vonk heeft o.m. in de Kamer gezegd: Wanneer wij in eerste lezing zouden stemmen voor het onderhavige ontwerp, dan is dat niet, omdat wij dit beleid willen sanctionneren. Hiermede is spreker het uiteraard eens. Het huidige ontwerp van wijziging der Grondwet geeft geen garantie, dat de Unie deugdelijk wordt en voldoet aan de eis van duurzaamheid. Het onderhavige ontwerp kan funeste gevolgen hebben en daarom acht spreker het uitermate gevaarlijk en voor ons onaanvaardbaar. Waarom heeft de Kamerfractie ondanks de door haar erkende bezwaren dit ontwerp gesteund? Spreker wil in het manifest helderder formulering dan de vage woorden, die thans gebruikt zijn.

De heer J.C. Hensing (Nijmegen) is van oordeel, dat het Verkiezingsmanifest, evenals het Werkprogram, eenheid van gedachte mist. Spreker wijst in dit verband op de zesde en zevende alinea. Wat op blz. 2 over de Partij van de Arbeid en het Communisme wordt opgemerkt, is een doekje voor het bloeden. Wie zijn beginselen prijs geeft, verzwakt zijn innerlijke weerstandskracht. Dit zal ontaarden in voortdurend gegochel met compromissen en daardoor verliezen wij de achting van onze tegenstanders. Spreker ziet in de houding van de Kamerfractie geenszins een belofte voor de toekomst. Spreker meent, dat ten aanzien van het kernvraagstuk, waarom het bij deze verkiezingen gaat, een groot gewetensconflict ontstaan is en daardoor het vertrouwen in de gestes van de toekomstige Tweede-Kamerfractie reeds is geschokt. Hij acht het ontwerp-verkiezingsmanifest wat betreft de behandeling van het Indische vraagstuk volkomen onaanvaardbaar.

Spreker stelt een motie voor, luidende:

"De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, in vergadering bijeen op Vrijdag, 14 Mei 1948, in het Jaarbeursgebouw te Utrecht, kennis genomen hebbend van het Ontwerp-Verkiezingsmanifest, alsmede van de houding, door haar vertegenwoordigers ingenomen bij de behandeling van de voorgestelde Grondwetswijziging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, overwegende, dat noch uit dit manifest, noch uit de houding van haar vertegenwoordigers duidelijk wordt, welke koers door de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie in deze belangrijke materie wordt gevaren, overwegende, dat punt 1 van het Ontwerp-Verkiezingsmanifest een nietszeggende en onzuivere formulering behelst van hetgeen de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie wil, aangezien door deze formulering feitelijk het beleid der Regering wordt goedgekeurd en de door deze Regering gewenste toekomstige structuur van het Koninkrijk aanvaard wordt, overwegende, dat door dit gemis aan duidelijke formulering de kiezers niet weten, welk standpunt ten deze te verwachten zal zijn van de fractie der Volkspartij voor Vrijheid en Democratie in de nieuw te kiezen Kamer, voorts overwegende, dat door de voorgestelde Grondwetswijziging geen zekerheid bestaat, dat een Unie met Nederland door de op 1 Januari 1949 onafhankelijk wordende Verenigde Staten van Indonesië zal worden aanvaard, dat, indien deze Unie op de in het aanhangig Wetsontwerp tot herziening van de Grondwet aangegeven voet tot stand komt, als vaststaand moet worden aangenomen, dat zij niet zal vormen een reële staat onder reëel Koninklijk Gezag, dat verder het gevaar groot is, dat, indien deze voorstellen kracht van wet verkrijgen, Nederland voor niet te overziene en onaanvaardbare consequenties zal komen te staan op militair,

economisch en politiek terrein, dat derhalve deze Unie als strijdig met de wezenlijke belangen van het Nederlandse volk moet worden bestempeld, keurt dit ontwerp-Verkiezingsmanifest af betreurt de houding van de Kamerfractie bij de behandeling van de Grondwetswijziging in de Tweede Kamer ingenomen, spreekt als haar mening uit, dat de voorstellen tot wijziging van de Grondwet in de huidige vorm onaanvaardbaar zijn, verzoekt haar vertegenwoordigers in de Eerste Kamer der Staten-Generaal deze mening als het standpunt van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie ter kennis van de Regering te brengen en gaat over tot de orde van de dag."

De heer Mr. H.J. Kessler ('s-Gravenhage) zegt, dat het besluit van de Kamerfractie om in eerste lezing voor de Grondwetswijziging te stemmen ons tegenover vele kiezers in een moeilijk pakket brengt, vooral met het oog op de propaganda. Het manifest is ten aanzien van de Indische kwestie in te slappe bewoordingen gesteld. Het ontwerp van Amsterdam ligt ons wel iets beter, doch daartegen is het bezwaar, dat het bij de komende verkiezingen om nog iets meer gaat dan alleen om de Indische kwestie. Om de te slappe sfeer, die in dit ontwerp ligt, te verbeteren, stelt spreker de volgende drie amendementen op het ontwerp voor:
1e alinea. Na de woorden "in lijnrechte strijd" aldus te vervolgen:

"Dit feit is op zichzelf reeds betreurenswaardig te noemen. Nog méér dan tegen de ongrondwettigheid echter gaan onze bezwaren tegen de onstaatkundigheid van de gevoerde beleid."

Na de 3e alinea van pag. 2. (slotwoorden "Hij speelt met vuur") toe te voegen:

Nieuwe 4e alinea:

"Vergeten wij tenslotte niet, dat het de Partij van de Arbeid is geweest, die hetzij rechtstreeks, hetzij door haar vertegenwoordigers in de top van het Nederlandse en Nederlands-Indische regeringsapparaat, herhaalde malen de door sterke communistische invloeden beheerste republiek Djokja de hand boven het hoofd heeft gehouden. Wie het communisme in Indië steunt, kan zich moeilijk aandienen als de bij uitstek ant-communistische voorvechter in Nederland.

Tenslotte verzoekt spreker: een méér duidelijke vermelding in het manifest van de mogelijkheid, dat onze partijvertegenwoordigers in het parlement in tweede lezing zullen stemmen tegen het wetsontwerp-Grondwetsherziening.

De heer Mr. A.F. Poggenbeek (Rotterdam) is niet tevreden over het manifest. In de eerste plaats is het te lang, en weinig geschikt voor propaganda. Spreker wil voorstellen het te splitsen in drie delen, zodat het voor de propaganda kan worden gebruikt. Indië zou een afzonderlijk manifest kunnen worden, dan de verhouding tot andere partijen en tenslotte het Urgentieprogram. Spreker is van oordeel, dat dit stuk niet door de Partijvergadering geredigeerd kan worden. De afd. Rotterdam stelt daarom voor, dat de verschillende afdelingen hun bezwaren tegen het manifest kenbaar maken en dat dan uit de vergadering een commissie wordt benoemd, die op zo kort mogelijke termijn de tekst van het manifest vaststelt.

Rotterdam wil de volgende opmerkingen maken:

De afdeling kan zich wel verenigen met hetgeen over de Indische kwestie gezegd wordt. Het zou schadelijk zijn, wanneer wij op dit

ogenblik onze Kamerfractie zouden afvallen. De Kamerfractie heeft gemeend deze houding te moeten aannemen en kan zich daar later voor verantwoorden. Op het ogenblik is het tijdstip ongeschikt om stelling te nemen tegenover de houding, die de Kamerfractie gemeend heeft te moeten aannemen. Toch zag de afdeling Rotterdam gaarne de volgende wijzigingen in het Verkiezingsmanifest aangebracht:

- 1e. In de eerste alinea de zin "Van dit feit mag men de Regering op zichzelf geen verwijt maken." laten vervallen.
- 2e. Te weinig aandacht is geschonken aan de gevaren, die het socialisme en de Partij van de Arbeid medebrengen voor de democratie en speciaal voor de geestelijke vrijheid. Dit moet meer worden uitgebreid.
- 3e. Te weinig stelling wordt genomen tegen de rechtse partijen. Juist waar symptomen zich voordoen van Colijn-stemmerij is het raadzaam iets in dit manifest op te nemen.
- 4e. Pag. 2, 3e alinea. Tegen de zin: "Zij is alleen niet dogmatisch bestaan bezwaren.
- 5e. De zin "Zij ziet als het wezen van het christendom de vrijheid van de mens" is veel te algemeen gezegd. En zo zijn er meer redactionele opmerkingen te maken.

Ten aanzien van het Urtentieprogram zou spreker bij de volgende punten opmerkingen willen maken:

1. Hierbij zou men gaarne zien, dat een verwijzing opgenomen werd naar de Rede van H.M. de Koningin van 7 December 1942. Men mist in dit punt de vrijwilligheid van samenwerking.
2. In plaats van de woorden "christelijke beschaving" zou men liever willen lezen "West-Europese beschaving".
7. In de tweede zin het woord "arbeiders" vervangen door "werk-nemens". Tweede zin na "verantwoordelijkheid" aanvullen met: "overeenkomstig de plaats, die zij innemen en de taak, die zij in dit bedrijfsleven vervullen".
12. Integrale schadeloosstelling is misleidend. Er kan geen sprake zijn van integrale schadeloosstelling, omdat ook degene, die schadeloos gesteld wordt, moet bijdragen in de belasting, waaruit die schadeloosstelling wordt gegeven.
Het slot "de eisen van de nationale economie" zou men willen vervangen door: de eisen van de economische wederopbouw.

Tot slot wil spreker nog opmerken, dat de afd. Rotterdam gaarne zou komen tot een afzonderlijk manifest voor de middenstand, omdat deze voor ons van zo groot belang is.

De heer Ir. J.C. Loman (Baarn) vindt het manifest te lang. Spreker constateert een groot verschil tussen het ontwerp van Amsterdam en dat van het Hoofdbestuur, wat betreft de Indische politiek. Naar sprekers mening leeft de Indische paragraaf van het Amsterdamse ontwerp meer in de harten der mensen, dan die van het Hoofdbestuur. Wij moeten in ons manifest meer naar voren brengen, dat het nog niet vaststaat, of onze Kamerfractie na de verkiezingen voor of tegen de tweede lezing van de Grondwetswijziging zal stemmen. Voorts mist spreker in het manifest, dat de eerbied voor de wet verflauwt en er staat ook niets in over Justitie. In het ontwerp van Amsterdam wordt gesproken over het kleuteronderwijs. Dit acht spreker een zeer belangrijk vraagstuk, dat op korte termijn moet worden opgelost. Spreker ondersteunt het voorstel van den heer Poggenbeek om een kleine commissie te benoemen, die het manifest nog eens onder de loupe neemt.

De heer Mr. M.J. Bos (Amsterdam) vraag, wie eigenlijk dit ontwerp verkiezingsmanifest gemaakt heeft.

De heer Mr. P.J. Oud (Rotterdam) antwoordt, dat hij dit gedaan heeft.

De heer Mr. M.J. Bos zegt, dat men te Amsterdam bij het bijebrengen van gelden voor de verkiezingspropaganda door drie dingen opgeschikt is:

1e. het verkiezingsmanifest, 2e het stemmen van de Kamerfractie voor de Grondwetswijziging, 3e het artikel in "Het Vrije Volk": "De kleine Göbbels", over ons campagneboek.

Het Bestuur van Amsterdam kan zich met de inhoud en de lengte van het manifest niet verenigen.

Speciaal de eerste alinea van het manifest heeft Amsterdam bijzonder getroffen. Men begrijpt niet, wat voor propaganda er kan uitgaan van het verontschuldigen van een Regering over ongrondwettigheid. Zelfs al zou men nog vinden, dat er verontschuldigen voor te vinden zijn, dan ligt het niet op onze weg om dit in een verkiezingsmanifest naar voren te brengen. Men is in Amsterdam van dit feit geschrokken.

De tweede alinea, betreffende de hervorming van het Koninkrijk, ziet Amsterdam als een voortdurend afglijden van ons principe ten aanzien van ons Indisch beleid. Deze formulering is een voortdurende verzwakking van ons beginsel. Dit heeft in Amsterdam op de actieve leden een buitengewoon slechte indruk gemaakt. Men gaat om opportunistische redenen zijn beginsel loslaten en dit begrijpen zij niet. Het lijkt er op, of men bij deze Regering in het geveel wil komen en wat bereikt men daarmee? Dat kunnen wij lezen in het artikel van Het Vrije Volk. "De kleine Göbbels" is de heer van Alfen. In verband met de propaganda, destijds in Amsterdam gevoerd, zijn er grote bezwaren gemaakt. Spreker citeert het begin van bovengenoemd artikel en constateert, dat dit de gevolgen zijn, wanneer men verontschuldigen gaat maken.

De Voorzitter zegt den heer Bos, dat hij buiten de orde is.

De heer Bos wil eveneens een commissie benoemd zien, die de redactie van het manifest nader vaststelt.

De heer Mr. J.S. Baron van Harinxma thoe Slooten (Amsterdam) wil beginnen met eerbied te betuigen voor degene, die het manifest gemaakt heeft. Amsterdam acht het echter te lang. Het tweede bezwaar is het in de eerste alinea min of meer vleien, althans verontschuldigen van deze Regering.

Mijn derde bezwaar is, dat het manifest van het Hoofdbestuur eigenlijk in strijd is met hetgeen de heer Vonk zeer duidelijk heeft gezegd n.l., dat wij nog eens zeer ernstig zullen overwegen, of wij in de tweede lezing voor het wetsontwerp zullen stemmen. En wanneer wij in het manifest lezen: "Is deze oplossing ideaal" enz. dan gelooft spreker, dat wij daarin te veel te kennen geven, dat wij uiteindelijk toch wel voor zullen stemmen. In het Amsterdamse ontwerp zijn zeer sterk naar voren gebracht de bezwaren, die door den heer Vonk zelf zijn geuit tegen het regeringsbeleid en het dreigement: denk erom, dat wij niet meedoen als Uw politiek niet radicaal verandert. Spreker voelt ook veel voor de benoeming van een kleine commissie, die dit manifest nader onder de ogen ziet, mist deze commissie volmacht krijgt om het manifest te laten verschijnen. Dit vertrouwen moeten wij hebben, wij moeten opschieten.

Mevrouw A.J.P. Wibaut (Amsterdam) heeft in het manifest gemist het

punt, hoe onze Partij staat tegenover de rechten van de vrouw, speciaal voor het vervullen van overheidsbetrekkingen. Spreekster zou willen zien opgenomen, dat in het hoogste districtiecollege een vrouw zitting moet hebben en tevens gelijke rechten tot benoembaarheid van man en vrouw in overheidsposities. Voorts zou zij punt 7 willen zien uitgebreid.

De heer Mr. C. Baron de Vos van Steenwijk (Amsterdam) vraagt, of de door de fractie gevolgde werkwijze de juiste is om een andere regering te krijgen. Het voorstemmen zal ons vele stemmen kosten en om tot andere verhoudingen tussen de partijen na de verkiezingen te komen, moeten wij juist vele stemmen trekken. Spreker stelt de volgende motie voor:

De Volkspartij voor Vrijheid en Democratie in Algemene Vergadering bijeen in het Jaarbeursgebouw te Utrecht op 14 Mei 1948

In aanmerking nemende:

dat haar Fractie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal haar stem heeft uitgebracht voor het Ontwerp van Wet tot Wijziging van de Grondwet,

dat haar Fractie tot deze stap is overgegaan op grond van het feit dat zij schending onzer Grondwet in de toekomst wenst te voorkomen,

Spreekt als haar mening uit:

- 1e. dat zij het ten zeerste betreurt, dat de Partij haar stem moest geven aan dit Wetsontwerp, waardoor naar buiten de indruk werd gewekt in feite de steeds zozeer door haar bestreden politiek te sanctionneren, door de opeenvolgende Regeringen sinds de bevrijding ten opzichte van Indonesië gevoerd;
- 2e. dat zij vertrouwen in haar Tweede-Kamerfractie blijft hechten, omdat zij de overtuiging heeft, dat de uiteindelijke doelstellingen van de politiek harer Fractie ongewijzigd zijn gebleven.

Nodigt het Hoofdbestuur uit deze motie aan de pers te verstrekken.

De heer H.I. Boelen (Amsterdam) merkt op, dat er in het manifest te weinig wordt gesproken over de belangen van de Indische bevolking.

De heer Mr. P.J. Oud begint met erop te wijzen, wat de juiste bedoeling en betekenis is van een verkiezingsmanifest.

De klacht is, dat het te lang is, maar men wil toch nog allerlei punten opgenomen zien, die niet vermeld zijn. De bedoeling van een verkiezingsmanifest is deze: hierin legt de Partij neer de positie die zij meent te moeten innemen bij de verkiezingen. Men moet dit zien als een staatkundig document, dus niet in de eerste plaats als een stuk, dat huis een huis verspreid moet worden om kiezers te trekken. Daarvoor is het niet bestemd, evenmin als ons beginselprogramma. Aan de hand van dit verkiezingsmanifest moeten korte propagandastukken gemaakt worden, die bestemd zijn voor massaverspreiding. Wat voor massaverspreiding bestemd is, moet zeer gedifferentieerd zijn en zeer kort en pakkend gesteld zijn. Dus iets anders dan het verkiezingsmanifest. Dit is het document, dat in de eerste plaats bestemd is voor onze sprekers en ook voor onze politieke tegenstanders en voor andere partijen, met wie wij eventueel moeten samenwerken. Hierin leggen wij ons standpunt neer voor de komende verkiezingen. Het stuk is door spreker ontworpen op verzoek van het Hoofdbestuur. Dat is goed geweest, omdat spreker voorbestemd is om in de Tweede Kamer leiding te geven aan het werk van

o

onze fractie. Degene, die dit moet doen, begint met zijn gedachten op papier te zetten en het manifest te formuleren. Dit kan niet in een vergadering en zelfs naar mijn mening niet door een commissie geschieden. Dit moet door één man geschieden, die natuurlijk kan horen, wat erover opgemerkt wordt en ook het concept onderwerpt aan het oordeel van het Hoofdbestuur. Men moet dit werk toevertrouwen aan één man en als men dit niet wil, moet men hem ook de leiding van de fractie niet toevertrouwen. Er zijn in de vergadering waardevolle opmerkingen gemaakt en daarvoor is spreker allerminst ongevoelig. Wat de aanhef van het manifest betreft, heeft spreker gemeend de positie eerlijk te moeten stellen en het is zijn overtuiging, dat het niet reëel is om in deze zaak het zwaartepunt te richten tegen het feit, dat er in strijd gehandeld is met de Grondwet. Daarmede verzwakken wij onze eigen positie. Het is niet sprekers bedoeling om bij de Regering in het geveel te komen, want, als wij mee willen regeren, moeten wij dit Kabinet straks kwijtraken. Het gevoerde beleid wordt sterk afgekeurd. Spreker heeft reëel willen zijn, want, als men ons nu eens voor de voeten zou gooien: Wanneer zij Minister waart geweest tentijde van de Japanse capitulatie, zoudt zij dan menen, dat zij Indië had kunnen regeren met inachtneming van de voorschriften van de Grondwet? dan hadden wij moeten antwoorden, dat wij dit ook niet gekund hadden. In de Koninklijke rede werd de grondwettige houding reeds losgelaten. Wij hebben allen aanvaard, dat op de grondslag van de Koninklijke rede zal worden gearbeid. Wij moeten van het handelen in strijd met de Grondwet niet ons grootste argument maken. Dat verzwakt onze positie maar. Ons grootste argument moet zijn het verkeerde beleid van deze Regering, dan staan wij sterk. Spreker wil daarom de aanhef van het manifest ongewijzigd handhaven. (applaus)

Stel, dat er na de verkiezingen in de Kamer een omzwaai zou komen, dan zou de Regering toch staan voor deze harde feiten, zoals vermeld in de rede van den voorzitter o.a. Linggadjadi en de Renville overeenkomst, en dan is het reëel, dat wij die hier uitspreken. Dit beldid heeft allerlei gevolgen gehad en die kunnen wij niet ongedaan maken. Met de brokken, die er liggen, moeten wij proberen om er nog wat van te maken en vandaar deze woorden in het manifest "te redden wat er nog te redden valt". Wanneer wij nu straks de gelegenheid zouden krijgen om dit beleid om te buigen, moeten wij dan nu reeds zeggen: daar doen wij niet aan mee? Dit is de vraag, waarvoor wij staan bij de Grondwetsherziening.

Spreker geeft toe, dat inderdaad in dit manifest onvoldoende uitkomt, dat wij eventueel zullen stemmen tegen de tweede lezing. Dit komt, omdat dit ontwerp is gemaakt vóór de behandeling en de stemming in de Tweede Kamer. Spreker is er toen van uitgegaan, dat de fractie vóór zou stemmen op grond van het feit, dat in de Staatscommissie de beide leden van onze partij meegegaan waren met het ontwerp, zoals het daar lag. Inderdaad moet het manifest op dit punt, duidelijker worden gesteld en wel, dat de stem, die wij hebben uitgebracht bij eerste lezing, volstrekt nog niet impliceert, dat wij ook bij tweede lezing zullen voor stemmen. Dit hangt ervan af, of wij waarborgen zullen krijgen, dat er straks een ander beleid zal worden gevoerd, dus of er een ander Kabinet zal komen. Wanneer de voorwaarden niet worden ingewilligd, zullen wij natuurlijk onze stem niet geven aan deze Grondwetswijziging. Maar maak U dan nog geen illusie, wat de gevolgen daarvan zouden zijn. Wanneer de samenwerking van de Katholieken en Partij van de Arbeid wordt gecontinueerd, dan wordt het een verloren zaak, ook al wordt de Grondwetsherziening niet aangenomen. Dan zal

men nog voortgaan tegen de Grondwet in, doch daarvoor dragen wij dan geen verantwoordelijkheid.

Spreker wijst er verder op, dat wij ook ons standpunt tegenover andere partijen moeten bepalen, o.a. tegenover het communisme en de Partij van de Arbeid. Spreker wil de suggesties van den heer Kessler gaarne overwegen, maar dan wordt het manifest nog iets langer.

Wat de kwestie van de Christelijke grondslag betreft, daarin sluiten wij ons helemaal aan bij het Beginselprogram van onze partij. Wanneer dit nog niet duidelijk is, wil spreker hierin nog wel een wijziging aanbrengeu. Prof. Lindeboom heeft nog een andere redactie in overweging gegeven, maar wij moeten uitspreken, wat het karakter van onze Partij is.

Ten aanzien van de punten, die als urgentieprogram zijn toegevoegd, merkt spreker op, dat deze een korte samenvatting zijn van datgene, wat naar onze mening in de eerstkomende vier jaren de hoofdpunten zullen zijn. Dit is een extract uit het grote Werkprogram. Het is misschien een beetje kort en niet helemaal duidelijk. Maar aanleiding van hetgeen de heer Bos heeft opgemerkt, zegt spreker gaarne bereid te zijn het eerste lid van artikel 7 letterlijk in het verkiezingsmanifest over te nemen. De bedoeling heeft niet voorgezet en om iets te gaan verwateren. Het punt van de vergoeding van oorlogsschade is een buitengewoon moeilijk punt, dat voorzichtig geformuleerd moet worden. Spreker heeft als beginsel voorop gesteld: het beginsel van integrale vergoeding. Wanneer men het wil doen naar de eis van rechtvaardigheid, moet men zeggen: de ramp is een ramp voor het gehele Nederlandse volk en die moeten wij allemaal tezamen dragen. Maar dat beginsel is voor volledige uitvoering niet vatbaar. Het is geen reële politiek om in ons program te schrijven "wij gaan die oorlogsschade zonder meer integraal vergoeden". Dat kan eenvoudig niet. De financiële en economische problemen zijn van zodanige aard, dat wij in botsing komen met het beginsel van onze partij: sociale rechtvaardigheid, maar tevens economisch verantwoord. Vandaar de toevoeging: geleidelijk te verwezenlijken met inachtneming der financiële mogelijkheden en de eisen van de nationale economie. Dit is niet vager dan ieder ander program. Het is de uitwerking van het beginsel van ons program van sociale rechtvaardigheid en economisch verantwoord.

Wanneer Mevrouw Wibaut spreekt over de rechten van de vrouw, dan heeft spreker er geen bezwaar tegen om dit extra te vermelden, maar als crematie en kleuteronderwijs er ook in moeten, dan komen alle leden van de Partij met even waardevolle wensen en dan wordt het een lintworm en dat moeten wij er niet van maken. Spreker is het met veel opmerkingen eens en zal zien, wat er nog van in het manifest opgenomen kan worden zonder het al te lang te maken.

Wat betreft de moties van Amsterdam en Apeldoorn wil spreker de vergadering aanraden om geen moties aan te nemen. Laten wij het manifest omwerken met de opmerkingen, die spreker heeft gegeven en laat Amsterdam haar motie terugnemen. Deze motie is het allerslechtste stuk, dat men een partij kan meegeven in haar verkiezingspropaganda. Daarin wordt gezegd de Kamerfractie heeft het slecht gedaan, maar wij stellen nog wel vertrouwen in de fractie en wij hopen, dat zij het in de toekomst beter zal doen. Als men deze motie aanneemt, zullen onze tegenstanders zeggen: gij hebt Uw eigen partij niet eens als

steun in de rug. Het komt in al deze zaken neer op vertrouwen. Als men het beleid ten aanzien van Indië niet toevertrouwt aan de candidaten, die men stelt, dan moet men andere candidaten op de lijst zeggen. Het komt de candidaten toe, dat zij het vertrouwen genieten van de Partij en wij hebben de ruggesteun van de Partij nodig in de strijd.

De Voorzitter zegt, dat het voor de hand ligt, dat, al hebben onze fracties in de Tweede- en Eerste Kamer hun standpunt bepaald dit niet wil zeggen, dat wij stil zitten. Wij zijn reeds bezig te trachten invloed op het beleid te oefenen. Het is mogelijk geweest om dit reeds enigermate te doen, omdat spreker medewerkt in het College van de Negentien Mannen, dat bezig is overleg te plegen met de Regering over wat in Indië wordt voorbereid. Dit deelnemen aan dit overleg en het feit, dat wij op het ogenblik hebben getoond, dat, indien dat beleid in een richting zou gaan, die wij kunnen onderschrijven, en dat men misschien met ons tot grondwetswijziging zou kunnen komen, heeft de mogelijkheid geopend reeds bepaalde dingen naar voren te brengen. Daarover zijn besprekingen gaande en spreker kan alleen mededelen, dat op twee van de allerbelangrijkste punten reeds bepaalde toezeggingen zijngedaan. Spreker meent, dat dit de beste methode is om verandering tekrijgen in het beleid.

Vervolgens deelt spreker nog mede, dat hij zeer binnenkort naar Indië zal vertrekken om zich daar ter plaatse nog vóór de verkiezingen te oriënteren.

Spreker kan zich volkomen verenigen met het voorstel van den heer Oud om de verschillende wensen ten aanzien van het manifest bij hem in te zenden, opdat hij daarmee, zo mogelijk, rekening kan houden. Het manifest zal daarna in het Dagelijks Bestuur of het Hoofdbestuur behandeld worden en spreker hoopt zodoende op korte termijn dit stuk gereed te krijgen.

De vergadering gaat hiermede accoord.

De heer Mr. C. Baron de Vos van Steenwijk (Amsterdam) wil nog met een enkel woord de motie van Amsterdam toelichten. Men heeft de bezorgdheid willen uiten, dat er een verkeerde indruk gewekt is en dit duidelijk naar voren willen brengen. Amsterdam is thans echter bereid haar motie in te trekken.

De heer Oud drukt de vergadering nogmaals op het hart geen moties ~~aan te nemen~~ aan te nemen. De buitenwereld vat dit anders op.

De heer Mr. M.J. Bos wil nog opmerken, dat deze motie geen motie van wantrouwen in de Kamerfractie was.

Hierna schorst de Voorzitter de vergadering tot Zaterdagmorgen.

De Voorzitter opent te Zaterdag 15 Mei des morgens te 10 uur de vergadering en stelt aan de orde punt 2 van de Agenda: het Verslag van de Commissie voor de Notulen van de Buitengewone Algemene Vergadering van 24 Januari 1948 te Amsterdam.

De heer Dr. J.C. van Zoelen (Amsterdam), namens de Notulencommissie verslag uitbrengend, zegt, dat de notulen door de Commissie zijn bekeken en dat daarin geen enkele verandering behoefde te worden aangebracht. Spreker stelt voor de Notulen door de vergadering te doen goedkeuren, onder dankzegging aan het Secretariaat voor het vele en nauwkeurige werk, dat men hiervoor heeft verricht. (applaus)

De Voorzitter zegt uit het applaus op te maken, dat de vergadering met het voorstel van de Notulencommissie accoord gaat.

De Voorzitter stelt thans aan de orde punt 4 van de Agenda: het Verslag van den Secretaris.
Dit verslag is als bijlage bij deze notulen gevoegd. (Bijlage 2)

De vergadering betuigt door applaus haar instemming met dit verslag.

Aan de orde is punt 5: het Verslag van den Penningmeester.

Dit verslag is als bijlage 3 bij deze notulen gevoegd.
Wegens verhindering van den penningmeester wordt dit verslag door Mr. A.A. Land uitgebracht.

De Voorzitter neemt aan, dat de vergadering accoord gaat met het voorstel om alsnog te benoemen een kascommissie, die de boeken over 1946 en 1947 zal contrôleren.

Hij stelt voor in deze commissie te benoemen de heren:

A.J. Blijdenstein te Enschede

Mr. A.F. Foggenbeek te Rotterdam

Mr. Th.H.M. Verspyck te Bloemendaal.

Als plaatsvervangende leden stelt spreker voor te benoemen de heren:

Mr. W.H. Fockema Andreae te Rotterdam

B.A. Poulie Wilkens te Veendam

Mr. H. van Talingen te Amsterdam.

De vergadering geeft door applaus te kennen deze beide voorstellen te aanvaarden.

De heer Ir. J.C. Loman (Baarn) brengt dank aan den penningmeester voor hetgeen hij heeft gedaan en biedt namens de afdeling Baarn een bedrag van f. 100.-- aan voor de inzet van de verkiezingsactie.

De Voorzitter brengt den heer Loman dank en hoopt, dat alle 247 afdelingen dit voorbeeld van Baarn zullen volgen.

Aan de orde is thans punt 6 van de Agenda: het voorstel van de afdeling Leeuwarden tot wijziging van het Algemeen Reglement. De Voorzitter verzoekt de afdeling Leeuwarden hierop een toelichting te geven.

De heer Ir. B.C. van Balen Walter (Leeuwarden) zegt, dat de afdeling Leeuwarden heeft gemeend een aanvulling op het Algemeen Reglement te moeten geven, omdat het bestaande Reglement de mogelijkheid biedt, dat meer personen werden benoemd dan plaatsen beschikbaar zijn.

De heer Mr. J. Rutgers heeft met grote belangstelling het voor-

stel gelezen en de strekking daarvan begrepen, doch, zoals het voorstel thans luidt, komt de strekking niet tot uiting en kan dit geen resultaat opleveren.

Het voorstel van Leeuwarden komt hierop neer, dat men in artikel 68 een nieuwe tweede alinea in wil voegen, luidende:

"Onder volstrekte meerderheid wordt hier verstaan het aantal uitgebrachte stemmen, gedeeld door een getal, dat één hoger is dan het aantal te vervullen plaatsen, waarna de uitkomst der deling naar boven wordt afgerond, tot het eerstvolgende hele getal." Spreker wil met een voorbeeld aantonen, dat deze redactie niet duidelijk is. Er worden uitgebracht 120 stemmen en er zijn 5 vacatures te vervullen. Wat is de bedoeling nu van het voorstel? Welk getal rekent men nu 120 of 600? Het eerste zou een verslechtering zijn en kan dus niet bedoeld zijn. In het tweede geval wordt de volstrekte meerderheid $600 : 6 = 100$. Dan komen wij nooit tot een verkiezing zonder herstemming. Spreker geeft Leeuwarden in overweging dit nog eens nader in studie te nemen en daarna overleg te plegen, dan zullen wij dit gaarne nog eens bezien.

De afdeling Leeuwarden trekt haar voorstel in.

Aan de orde is punt 7 van de Agenda: de Benoeming van een Commissie van Beroep.

De heer J.A. Colenbrander (Breda) geeft in overweging op den duur niet uitsluitend meesters in de rechten in Commissies op te nemen, omdat niet altijd juridische punten in bespreking zullen komen. Spreker zou ook politieke figuren opgenomen willen zien.

De Voorzitter zegt hiermede in de toekomst gaarne rekening te zullen houden.

De vergadering gaat accoord met het voorstel van het Hoofdbestuur om de volgende leden te benoemen:

Prof. Mr. Dr. S. van Brakel, hoogleraar in de Rechtswetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Utrecht,
Prof. Mr. R.P. Cleveringa, hoogleraar in de Rechtswetenschappen aan de Rijksuniversiteit te Leiden,
Mr. J. Drost, oud-Deken van de Orde van Advocaten te Rotterdam,

en de volgende plaatsvervangende leden:

Mr. R.E. Kielstra, Directeur Kasvereniging Amsterdam,
Mr. J.C.Th. Resius, advocaat en procureur, oud-lid van Gedeputeerde Staten te Drenthe,
Mr. S. Rink, advocaat en procureur, lid van Provinciale Staten te Velp.

Bovengenoemde personen hebben zich reeds bereid verklaard een eventuele benoeming te aanvaarden.

Aan de orde is punt 8 van de Agenda: de Benoeming van een Commissie voor de Reglementen.

De vergadering gaat accoord met het voorstel van het Hoofdbestuur om in deze commissie te benoemen:

Mr. R.C. Bakhuizen van den Brink, Deken van de Orde van Advocaten te Haarlem,
Mr. M.H. de Boer, advocaat en procureur te Utrecht,
Mr. H. Fortuin, Secretaris van de Kamer van Koophandel te Amsterdam,

en als plaatsvervangende leden:

Mr. J.G. Bettink, advocaat en procureur te Haarlem,
Dr. W.L. Groeneveld Meyer, Directeur van de Middenstand van het
Departement van Economische Zaken te 's-Gravenhage,
Mr. J.J. Oyevaar, Directeur-Generaal van de Scheepvaart te Voor-
burg.

Bovenstaande heren hebben zich bereid verklaard de benoeming te
aanvaarden.

Aan de orde is thans punt 9 van de Agenda: de verkiezing van een
Penningmeester.

Aangezien slechts één kandidaat is gesteld, constateert de Voor-
zitter, dat de heer J.L. Pierson Azn. te Baarn wederom als penning-
meester is gekozen.

Aan de orde is punt 10 van de Agenda: de verkiezing van een lid
van het Dagelijks Bestuur.

Aangezien slechts één kandidaat is gesteld, constateert de Voor-
zitter, dat Mevrouw Mr. E.A.J. Scheltema-Conradi te Haarlem weder-
om tot lid van het Dag. Bestuur is gekozen.

Aan de orde is punt 11 van de Agenda: de Verkiezing van vijf leden
van het Hoofdbestuur.

De Voorzitter deelt mede, dat hierover schriftelijk gestemd zal
moeten worden. Spreker verzoekt de heren Mr. H.J. Kessler, (Den
Haag), D.J. Monderman (Apeldoorn) en J.H.Pa. de Wilde (Numansdorp)
in het stembureau zitting te willen nemen, tezamen met het Secre-
tariaat.

Genoemde heren verklaren zich desgevraagd bereid in het stembureau
zitting te nemen.

De Secretaris deelt mede, dat de heer Jhr.Mr. W.L. Schorer te
Rotterdam zich als kandidaat voor het Hoofdbestuur heeft terug
getrokken.

Aan de orde is thans punt 13 van de Agenda: de Bespreking van het
besluit van de Verkiezingsraad van 24 April en de definitieve
vaststelling van de in te dienen kandidatenlijsten voor de a.s.
Tweede-Kamerverkiezingen.

De Voorzitter deelt mede, dat de heer Ir. S.L. Louwes zijn bereid-
verklaring om een candidatuur te aanvaarden heeft moeten intrek-
ken in verband met het weder opnemen van zijn oude functie als
Directeur-Generaal van de Voedselvoorziening. Dit heeft een punt
van bespreking uitgemaakt in de vergaderingen van het Hoofd-
bestuur en van de Verkiezingsraad, die gisteren gehouden zijn. Het
resultaat van deze besprekingen heeft U thans gekregen in de
nieuwe samenstelling van de lijsten, die aan U zijn uitgereikt.
De Voorzitter verzoekt vervolgens de kandidaten, die in de zaal
aanwezig zijn zich uit de vergadering terug te trekken, opdat de
discussies vrij kunnen worden gevoerd. Spreker vestigt er nog
de aandacht op, dat er een meerderheid van 2/3 nodig is om wijzi-
ging in het besluit van de Verkiezingsraad te brengen.

De heer J.A. Colenbrander (Breda) deelt namens de drie Zuidelijke
Centrales mede, dat men voor de drie Zuidelijke districten gaarne

omwisseling op de lijst wil van de plaatsen van den heer Vonk en den heer Korthals.

De heer Mr. M.J. Bos (Amsterdam) stelt namens de Centrale Amsterdam voor om niet in plaats van den heer Louwes den heer Falkena te stellen, doch eenvoudig de volgorde van de lijst op te schuiven, zodat No. 11 onder de eerste tien wordt begrepen.

Wanneer men uitgaat van 12 vaste plaatsen zou spreker willen voorstellen om daarin den heer Merkelijn op te nemen.

Wanneer dit voorstel wordt aangenomen, zou Amsterdam gaarne zien, dat de heer Wendelaar, die dan dus tot de eerste tien zou gaan behoren, in Amsterdam op de tweede plaats komt. Spreker is van mening, dat Oud als No. 1 en Wendelaar als No. 2 de meest gunstige resultaten voor Amsterdam zullen behalen.

De heer Mr. J.M. van Til (Rotterdam) stelt enkele vragen:

1. Door het Hoofdbestuur was aanbevolen als kandidaat de heer Hacke. Nadat de afdelingen en centrales zich hadden uitgesproken voor den heer Hacke, blijkt in de Verkiezingsraad, dat de heer Hacke was losgelaten. Waarom is dit gebeurd?
2. Welke argumentatie is gebruikt om Prof. van Hamel af te wijzen? Het argument van het Hoofdbestuur was de leeftijd, die een bezwaar zou vormen. Onder de eerste tien kandidaten staat de heer Falkena, die afgezien had van een candidatuur, omdat hij vernam, dat men tegen den heer van Hamel leeftijdsbezwaren had. Hoe is het mogelijk, dat de heer Falkena thans onder de eerste tien kandidaten is opgenomen? Welke bezwaren heeft het Hoofdbestuur dan tegen een candidatuur van den heer van Hamel?

De heer J.K. Fredrikze (Arnhem) wenst een kleine wijziging in de staart van alle lijsten. Spreker vraagt voor den heer Merkelijn de 12e plaats op de lijst van alle Centrales.

De heer A.N. Zwijs (Voorst) wil onder de eerste tien kandidaten opnemen een vertegenwoordiger van de kleine en middelgrote boeren en een arbeider. Spreker wil onder de eerste tien opnemen den heer Tabor als kleine boer en den heer Merkelijn als arbeider. Vervolgens stelt spreker voor de kop van de lijst uit te breiden tot 12 personen en daarin op te nemen de heren Wendelaar en van Hamel.

De heer Mr. J.S. van Harinxma thoe Slooten (Amsterdam) wil den heer Wendelaar als No. 2 op de lijst in Amsterdam. Amsterdam kan zich verenigen met plaatsing van den heer Merkelijn op No. 11, 12 of 13

De heer Mr. D.J. van Cilse ('s-Gravenhage) wil naar aanleiding van de opengevallen plaats van den heer Louwes alle kandidaten, die onder hem staan een plaats laten opschuiven.

De heer S. Breebaart (Middenmeer) zou gaarne zien, dat de heer den Hartog op alle lijsten een dusdanige plaats kreeg, dat hij, ook al valt de uitslag van de verkiezingen tegen, toch een zekere plaats heeft.

De heer Ir. J.C. Loman (Baarn) bepleit nogmaals de candidatuur van den heer van Hamel en wil een betere plaats voor den heer Merkelijn.

De heer H.J. van Strien (Zwolle) vraagt, of het niet mogelijk is

den heer Winkelman als candidaat voor onze partij op de lijst te krijgen.

Mevrouw L. Kappeyne v.d. Coppello (Loenen a.d. Vecht) zou gaarne Mevrouw Fortanier op alle lijsten hoger geplaatst zien.

De heer Ir. F. Begemann (Soest) vraagt om den heer Ankersmit op alle lijsten minstens één plaats hoger te zetten.

De Heer J. J. Korff (Laren) wil gaarne b.v. den heer Merkelijn als vertegenwoordiger van de arbeiders op plaats 11, 12 of 13 gesteld zien op alle lijsten.

De heer F. H. Holz Müller (Alkmaar) wil den heer Merkelijn op de 12e of 13e plaats stellen.

De heer A. J. Blijdenstein (Enschede) bepleit de candidatuur van Hamel. Spreker zou ook een arbeidersvertegenwoordiger op de 12e plaats wenschen. Hij noemt hiervoor den heer Merkelijn.

De heer T. v. d. Berg Azn. (Boskoop) stelt voor, dat de vergadering zich houdt aan de uitspraak van afdelingen en centrales. Spreker stelt vervolgens voor in plaats van den heer Falkena den heer Wendelaar op alle lijsten, zoals die vanmorgen zijn ingediend te stellen.

De heer Oud wil enige algemene opmerkingen naar aanleiding van de geschiedenis der candidaatstelling maken. Bij herhaling is de vraag gesteld: wat is het bezwaar tegen een bepaalden candidaat? Zo kan men de zaak echter niet stellen. Er zijn honderdtallen candidaten, waartegen wij geen bezwaar zouden hebben, maar die wij toch niet kunnen plaatsen op de lijsten, omdat er nu eenmaal geen plaatsen genoeg zijn. Onze lijst moet veelzijdig samengesteld worden. Dit is nodig zowel representatief als om het werk behoorlijk te kunnen doen. Daarom moet de candidaatstelling centraal geschieden. Anders krijgen wij niet de fractie, die wij uit algemeen oogpunt van de partij moeten hebben. Als dit het geval niet was, zou iedere Centrale haar eigen lijst kunnen vaststellen en hadden wij voor de candidaatstelling geen Verkiezingsraad en Algemene Vergadering nodig. Het Hoofdbestuur zou dan kunnen volstaan met die lijsten te verbinden. De Verkiezingsraad is ingesteld om een behoorlijke representatie van de partij te krijgen en al kan de Algemene Vergadering reglementair van het advies van de Verkiezingsraad afwijken, naar sprekers mening, zal de Algemene Vergadering toch een goed beleid moeten volgen en niet van het besluit van de Verkiezingsraad moeten afwijken, tenzij er buitengewoon overwegende redenen voor zijn.

Spreker kan accoord gaan met het voorstel van den heer Colenbrande om Korthals en Vonk om te wisselen op de lijsten in Brabant en Limburg.

Den heer Bos antwoordt spreker, dat opschuiving niet de meest gewenste manier is om een vacature te vervullen. Wij hebben bij de samenstelling van de lijst nog in de hand om de candidaat te stellen, die wij wenselijk achten. Men kan natuurlijk van mening verschillen over de voorgestelde wijziging door het invoegen van den heer Falkena, maar nu wij voor de eerste maal een candidatenlijst opstellen, moeten wij ook zorgen, dat deze beantwoordt aan de

nieuwe structuur van de partij. Bij een volgende verkiezing zal er geen sprake meer zijn van een groep-Stikker en een groep-Oud, dan kennen wij alleen de V.V.D.

De Voorzitter wil het voorstel-Boskoop niet in behandeling nemen, dit is niet concreet. Hetzelfde geldt voor het voorstel van Zwolle, waar men een candidaat van Rijkseenheid op onze lijst wenst.

De Afdeling Zwolle trekt haar voorstel in.

De Voorzitter brengt het voorstel-Den Haag, dat eigenlijk ook het eerste deel van het voorstel-Amsterdam is, in stemming.

De vergadering verwerpt dit voorstel.

Het voorstel-Soest wordt verworpen.

Het voorstel van de Centrales Den Bosch, Tilburg en Maastricht om den heer Vonk op No. 2 en den heer Korthals op No. 4 te stellen, wordt aangenomen.

Het voorstel-Arnhem wordt verworpen.

Het voorstel-Voorst wordt verworpen.

Het voorstel-Wieringermeer om in alle kieskringen den heer den Hartogboven den heer Ritmeester te plaatsen, wordt verworpen.

De Voorzitter vraagt, of het tweede voorstel-Amsterdam wordt ingetrokken.

De heer Mr. M.J. Bos (Amsterdam) antwoordt den voorzitter, dat Amsterdam toch gearne haar voorstel om Wendelaar op de tweede plaats te zetten, wil handhaven.

De heer Oud ontraadt de vergadering ten sterkste dit voorstel van Amsterdam aan te nemen. Daardoor zou alles op losse schroeven komen te staan. Dit zou een grote kans op verkiezing voor den heer Wendelaar medebrengen en daardoor zal een der andere kandidaten van de eerste tien uitvallen. Het voorstel is dus volkomen in strijd met het gehele systeem van deze verkiezingslijst.

De vergadering verwerpt het tweede voorstel-Amsterdam.

Hierna worden de kandidatenlijsten voor de verschillende kieskringen vastgesteld, zoals in bijlage 4 van deze notulen is vermeld.

De Voorzitter schorst vervolgens de vergadering voor de middagpauze.

De Voorzitter heropent na de koffiepauze de vergadering en deelt de uitslag van de stemming voor het Hoofdbestuur mede. Het totaal aantal uitgebrachte stemmen bedraagt 174, waarvan 1 ongeldig. De volstrekte meerderheid is dus 87.

Uitgebracht zijn op:

H.B. Berghuys	166 stemmen
Ir. A.J. Engel	165 "

Ir. J. Baas	164	stemmen
Ir. A. Voet	159	"
J. Krooshof	132	"
A. Caljé	51	"
Mr. B.P. v.d. Veen	28	"

zodat gekozen zijn de heren:

H.B. Berghuys te Utrecht
Ir. A.J. Engel te Arnhem
Ir. J. Baas te Emmen
Ir. A. Voet te Groningen
J. Krooshof te Deventer.

Vervolgens stelt de Voorzitter aan de orde punt 14 van de agenda: Rede, uit te spreken door Prof.Dr. J. Lindeboom over het onderwerp "De Geestelijke grondslagen van onze Partij".

Prof.Dr. J. Lindeboom zegt ongeveer het volgende:

De geestelijke grondslagen zijn de achtergrond, waartegen de politiek zich aftekent. De geestelijke grondslagen van onze Partij worden niet alleen door het woord "Vrijheid" tot uitdrukking gebracht. Met "vrijheid" is niet het laatste woord gezegd. Uitgangspunt van onze overtuiging is vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid. Deze drie begrippen zijn te onderscheiden in twee groepen. Vrijheid aan de ene kant en verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid als grondslagen van de democratie aan de andere kant. Deze twee groepen staan min of meer in polaire tegenstelling. De eerste wijst op vrijheid en de beide andere op gebondenheid. Door en aan de gebondenheid komt de vrijheid tot haar recht. Deze vrijheid heeft gebondenheid nodig om zich zelf te verwezenlijken.

Onze Partij gaat dan ook uit van de gedachte, dat de Nederlandse samenleving is een groeiend geheel van onderlinge betrekkingen tussen de mensen, die haar vormen en in haar hun persoonlijkheid en hun activiteit ontplooiën, waarop het bestaan van de gemeenschap rust en waaraan zij haar levenskracht ontleent. Zij is van oordeel, dat de hechtheid van de Nederlandse Staatsgemeenschap afhankelijk is van de mate van binding tussen de mensen, die er deel van uitmaken, en van het bevorderen van de onderlinge gemeenschapsband en het tegengaan van ontbindende invloeden. De vrijheid wil dus de vrijwillige binding zijn aan de bovenpersoonlijke macht. Zonder deze binding aan de geestelijke macht, komt er van de vrijheid niets terecht. De gebondenheid houdt de vrijheid in evenwicht.

Onze Partij stelt vast, dat bovenal het Christendom in al zijn verscheidenheid zijn stempel op de Nederlandse volksaard heeft gedrukt en de belangrijkste stuwkracht is voor een samenleving van vrije mensen. De hoofdwaarheden van het Christendom zijn reeds van oudere oorsprong. Denk b.v. aan de bekende woorden in het Oude Testament in het oude Paradijsverhaal, wanneer Kain ter verantwoording wordt geroepen wegens moord op zijn broeder en dan zegt: "Ben ik mijn broeders hoeder? Heb ik voor mijn broeder te zorgen? Ben ik verantwoordelijk voor mijn broeder?" Dat wordt medegedeeld honderden jaren voor onze jaartelling, voor er nog van kerk of Christendom sprake is met een accent van afkeuring, omdat zulk een standpunt niet door een mens mag worden ingenomen. Denk verder bijv. aan de overmatig bekende woorden, de hoofdsom van de wet, die de hoofdsom van alle wetten is: "Dat men God zal lief hebben boven alles en zijn naaste als zich

zelve." Dit is een standpunt, dat niet eens speciaal Christelijk, maar evengoed Joods godsdienstig is. En verder moge ik herinneren aan het beeld van Apostel Paulus, waar hij de menselijke gemeenschap, waarin hij leeft, vergelijkt met het lichaam van de mens. Een lichaam, waarvan Christus het hoofd is en de mensen de leden zijn. Paulus werkt dit op zeer eenvoudige populaire en begrijpelijke wijze als volgt uit: De hand kan niet zeggen tot de voet: ik ben meer dan jij. De arm kan niet zeggen tot het been: ik ben meer dan jij. Ieder lid van het lichaam voelt zich door de opperste leiding van het hoofd aan elkaar gebonden en verantwoordelijk tegenover de ander.

Alle praktische punten van de politiek raken de geestelijke grondslagen. Uit welke motieven werken wij aan al deze punten? Welk doel hebben wij met al deze programapunten? Een Partij kan b.v. niet spreken over onderwijs of over radio, wanneer zij zich niet klaar bewust is van haar geestelijke grondslagen. Wij verkeren, en ons volk verkeert ondanks alle schijn van betrekkelijke welvaart en geluk, in grote nood. Zowel economisch, maatschappelijk als politiek. In de grond is dat alles -ook deze economische politieke en maatschappelijke nood- een zedelijk geestelijk probleem. In laatste instantie raakt dat de mens in zijn diepste wezen. Hier geldt nog altijd iets van het allersimpelste gedichtje van Camphuys uit de 17 e eeuw:

Acht, waren alle mensen wijs
En deden daarbij wel
De aarde was een paradijs
Nu is zij vaak een hel.

Wij zoeken allen op onze wijze, voorzover dat verwezenlijkbaar is, naar het paradijs, maar wij merken, dat wij de enkele mens daarbij niet uit het oog kunnen verliezen. De meeste mensen moeten in bijna alle gevallen bij zichzelf beginnen. Hoe kan er orde worden geschapen in de mensheid, wanneer de mensen zulke onordelijke wezens zijn, zoals wij het ook in het algemeen zien in de gehele samenleving. Ook de andere partijen komen met een oplossing. De "Christelijke" partijen, waaronder ik ook de Katholieke reken, hebben hun oplossing, al kan dat de onze niet zijn. Hun oplossing is gebonden aan de leer van de Schrift, aan het letterlijk woord van de Bijbel, aan het Kerkelijk Gezag. De Socialisten hebben hun oplossing, die ook tot op zekere hoogte de geestelijke grondslagen van ons volk en de mensheid niet mis kent. Ten slotte komen de Communisten met hun oplossing en ook zij hebben hun betrekkelijke égarde voor wat zij de geestelijke en zedelijke uitgangspunten van de mensheid en enkeling noemen. Al deze mensen hebben hun grondslagen, bijna zou ik zeggen, al die groepen hebben hun religie. In dit verband spreek ik liever van religie dan van godsdienst.

Er zijn machten, die deze verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid degraderen. Dat zijn de totalitaire machten, die wij aan de ene kant kunnen samenvatten onder Nazi's en Fascisten, aan de andere kant onder Communisten. Deze machten vernietigen de vrijheid, verdraagzaamheid en de sociale gerechtigheid. Op die bodem kunnen deze geestelijke goederen niet groeien, omdat die bodem alle sappen mist, waaruit deze geestelijke kracht tot wasdom zou kunnen komen. De bodem is verdord en verzurd. Een andere groep is het Marxisme. Want in de grond van het Marxisme is materialisme en zelfs materialisme van de allerplatste soort. Geen gewoon materialisme, men noemt het historisch materialisme. Des te erger. Een gewoon materialist kan

een man zijn, die een zekere ruimte toekent aan geestelijk werk, al vindt hij het allerm minst het voornaamste in zijn levensbeschouwing. Een historisch materialist degradeert en vernietigt zeer beslist alle geestelijke aandrift in mens en maatschappij. Hij verlaagt de mens tot een levenloos en willoos rad in de machine. Voor de Marxist blijft altijd waar het woord van Marx: "Het is niet het bewustzijn van de mens, dat het zijn, maar het is het maatschappelijk zijn, dat het bewustzijn bepaalt". Het bewustzijn van de mens is volkomen secundair en wordt begraven en bedolven onder veranderingen in het productiewezen, die in het productieproces zoveel voorkomen. Het bewustzijn hangt volgens hem dus helemaal af van de omstandigheden. Nu zou men kunnen tegenwerpen, dat de tegenwoordige sociaal-democratie anders is. Dat de tegenwoordige Partij van de Arbeid anders is. Ik zou niet durven onderschrijven, dat de tegenwoordige Partij van de Arbeid als zodanig anders is. Er zijn zeer vele van haar leden, die anders zijn, maar of de grondslag, de typisch Marxistische grondslag anders is, waag ik te betwijfelen. Het heeft lang geduurd, eer er een schijn of schaduw voor de dag kwam van een andere geesteshouding, eer er andere klanken werden gehoord in dit milieu. In de allerlaatste tijd tracht men dat Marxisme op te poetsen in geestelijk, zedelijke zin, er een diepere geestelijke grondslag onder te schuiven en gebruikt dan het woord personalisme en spreekt dan van personalistisch socialisme. Ik heb nooit kunnen begrijpen, wat die heren met hun personalisme bedoelen. Ik heb het niet begrepen, omdat zij het zelf niet begrijpen. Ik heb een betoog van 1½ uur van Prof. Banning gehoord over het woord personalisme. Aan het eind was ik nog geen steek wijzer. Wat in onze geestelijke grondslagen staat is personalisme van het zuiverste soort.

Vervolgens is punt 15 van de Agenda aan de orde.

Mr. Oud geeft een uitvoerige uiteenzetting over de punten van het Verkiezingsmanifest en schetst de houding van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie temidden van de andere politieke partijen. Hij wekt de aanwezigen op hun krachten in te spannen om bij de aanstaande verkiezingen een goed resultaat te bereiken.

Hierna is aan de orde punt 16 van de Agenda: de sluiting van de vergadering.

De Voorzitter dankt alle aanwezigen. Wij hebben veel welsprekendheid medegemaakt en spreker dankt ieder, die het woord gevoerd heeft, en in het bijzonder Prof. Lindeboom. Wij hebben medegemaakt verdeeldheid en geprikkeldheid. Laten deze verdeeldheid en geprikkeldheid hier binnen deze zaal blijven. Het belangrijkste is, dat men de besluitkracht gehad heeft om de samenstelling van het Verkiezingsmanifest en de kandidatenlijsten tot een goed einde te brengen. Laten wij eenheid en nog eens eenheid be-trachten en laat dat straks onze kracht zijn bij de a.s. verkiezingen. Met die woorden wil spreker de vergadering sluiten.
